

C) LA POLÍTICA I LA PLANIFICACIÓ LINGÜÍSTICA

«LLENGÜES MITJANES» I «LLENGÜES INTERNACIONALS» A CATALUNYA I ESTÒNIA EN L'ERA GLOCAL. UNA ANÀLISI COMPARADA DE LES IDEOLOGIES LINGÜÍSTIQUES DELS SEUS PARLANTS*

Josep Soler Carbonell**

Resumen al final del artículo

The abstract can be found at the end of the article

Aquest article examina la relació i el contacte entre «llengües mitjanes» i «llengües internacionals» a Catalunya i Estònia des d'un punt de vista comparat en l'era *glocal*. Prenent com a punt de partida de la comparació les similituds dels dos casos en els respectius contextos històric, polític i sociodemogràfic, s'analitza com els canvis en aquests camps poden haver afectat la percepció del context sociolingüístic de cada

* Aquest treball s'ha beneficiat de les següents ajudes econòmiques: Beca Segimon Serrallonga 2008, Ajuntament de Torelló; Beca Estophilus, Estonian Institute; Beca BE 2009, AGAUR; Beca de la Fundació 'La Caixa', EUA 2008; agraeixo el suport econòmic rebut per part de totes aquestes institucions; l'anàlisi que aquí s'exposa no representa, però, a cap d'elles. L'article és una versió resumida de la recerca i els resultats més importants de la tesi doctoral de l'autor. He d'agrair, doncs, als participants dels grups de discussió i a les persones que van accedir a ser entrevistades per mi, sense les quals les dades que van furnir aquest estudi no s'haurien pogut recollir; també vull agrair l'ajuda prestada en el tractament de les dades d'Estònia a l'Ahti i l'Aina Saares, la Merilin Kotta i la Maria kall, la Mona Lellsaar, la Mall Orlova i l'Anna Samokhvalova. Un agraïment especial també per als professors que més directament m'han ajudat en la confecció del treball, Albert Bastardas i Boada, i Kathryn Woolard. Els membres del tribunal que van jutjar la tesi també han influenciat fortament alguns dels canvis i correccions que s'han pogut introduir en aquest article: els professors Joan Pujolar, Emili Boix i Mart Rannut. Gràcies a l'avaluador anònim de la *Revista de Llengua i Dret*, els comentaris i les preguntes del qual han ajudat a donar la forma definitiva a l'article.

** Josep Soler Carbonell, lector de català, Faculty of Medieval and Modern Languages, University of Oxford, 41 Wellington Square, Oxford OX1 2JF.

Data de recepció de l'article: 02.05.2011; data d'avaluació: 22.07.2011; data d'acceptació de la versió final: 15.09.2011.

grup de parlants i les «ideologies lingüístiques» (Woolard, 1998) mitjançant les quals els individus atorguen autoritat a les seves llengües. A partir de dades recollides per mitjà d'un treball de camp eminentment qualitatiu (observació participativa, entrevistes en profunditat i grups de discussió) a Tallin i a Barcelona, s'aconsegueix detectar el ventall de posicions que poden ocupar els parlants en cada teixit social i la manera com defineixen la seva «perspectiva situada» (Blommaert, 2005), unes posicions a voltes generadores de tensió, a voltes més positives en relació amb la valoració del multilingüisme.

Paraules clau: Catalunya; Estònia; «llengües mitjanes»; era 'glocal'; ideologies lingüístiques.

Sumari

1. Introducció: presentació de la recerca; semblances i diferències entre els dos casos
 2. Marc teòric i metodologia
 - 2.1. Justificació de la perspectiva de l'anàlisi ideològica i representacional: les ideologies de l'Anonimat i de l'Autenticitat
 - 2.2. L'era *glocal* i les comunitats lingüístiques mitjanes
 - 2.3. Metodologia de l'estudi
 3. Resultats
 - 3.1. Ideologies lingüístiques a Tallin
 - 3.2. Ideologies lingüístiques a Barcelona
 4. Discussió i conclusions
- Bibliografia
- Annex

1. Introducció: presentació de la recerca; semblances i diferències entre els dos casos

Des del punt de vista de llengües en contacte, Catalunya i Estònia presenten unes característiques que ens permeten analitzar els casos de forma comparada. Dit breument, podem definir aquest contacte com el que es dona entre comunitats lingüístiques mitjanes (la catalana i l'estoniana, per una banda) i comunitats lingüístiques amb una llengua «internacional»¹ (el castellà i el rus, per l'altra), amb uns pesos demolingüístics, una presència pública i un suport institucional dispar.

Per una banda, la comunitat lingüística mitjana ha patit històricament una subordinació política i ha estat, sobretot des del punt de vista cultural i polític, dominada per un estat hegemònic més gran, poderós i influent. Per una altra banda, aquesta comunitat de llengua mitjana conviu estretament en el seu territori d'origen amb una altra que té una llengua internacional, amb un pes demolingüístic important. A més a més, tot i que el contacte entre aquests tipus de llengües als dos llocs ve històricament, des de ja fa segles, el punt crucial en aquest sentit es dona quan la comunitat de llengua internacional va desplaçar-se al territori de la llengua mitjana a partir de corrents migratoris que van tenir lloc el segle passat, majoritàriament durant el període de més subordinació política de la comunitat amb llengua mitjana. Actualment, però, la història ha evolucionat de tal manera que, tant a Estònia com a Cata-

1. Vegeu 2.2 per a un assaig de definició operativa del concepte de «llengua mitjana».

lunya, els equilibris polítics i de poder han variat. Els règims autoritaris que van subjugar les comunitats amb llengua mitjana s'han extingit i han estat substituïts per sistemes més democràtics. Aquest ha estat justament un dels altres punts crucials en la història de la convivència entre grups lingüístics com els que estudiarem aquí. Quines característiques ha tingut el canvi d'un règim autoritari a un de més democràtic i el reequilibri en el repartiment de poder que aquest fet ha implicat per a cada comunitat lingüística? Concretament, en aquest article, ens volem fixar en quins són els valors que atorguen a les llengües els parlants d'una i altra comunitat en els contextos analitzats, fixant-nos en si observem patrons comuns entre els parlants de «llengües mitjanes» i els de «llengües internacionals» a l'hora de valorar el seu entorn sociolingüístic més immediat.

Voldrem, doncs, observar els elements comuns del discurs dels parlants i les diferències que trobem a cada lloc, a fi de poder arribar a una caracterització prototípica d'aquests casos de contacte lingüístic, la qual serveixi a la teoria sociolingüística de tal manera que ens ajudi, tenint en compte l'especificitat d'aquests casos, a proposar polítiques i intervencions moralment raonables per poder arribar a solucions que condueixin a la pau lingüística en benefici de totes i cadascuna de les comunitats més estretament implicades. Els dos casos estudiats subratllen la importància d'analitzar i treballar a fons els aspectes ideològics, representacionals i emocionals, ja que és segurament en aquest nivell on els parlants, amb les seves interaccions i pràctiques diàries, ens fem significativa la realitat del nostre voltant.

No obstant tots aquests elements que justifiquen la perspectiva comparada que prendrem en aquest estudi, també hem de fer notar determinades diferències importants entre els dos llocs analitzats. Primerament, ja es veu que comparar Catalunya i Estònia no és un exercici gaire habitual, si mirem per exemple la relativament escassa bibliografia existent que tracti específicament aquesta temàtica.² I és que és més habitual que Catalunya sigui comparada amb altres comunitats polítiques «sense estat». Per això, sovint se l'ha comparat amb el Quebec o Flandes.³ Estònia, per la seva banda, ha estat normalment emplaçada en estudis comparatius amb altres repúbliques exsoviètiques,

2. Podem citar ben pocs treballs que, d'alguna manera o altra, investiguin en conjunt Estònia i Catalunya comparativament: Laitin (1992); Shafir (1995) (l'autor compara Catalunya i el País Basc amb Estònia i Letònia), Skerrett (2007 i 2010); i Branchadell (2011).

3. Vegeu Branchadell (2005:29-32) per a una llista precisa d'estudis en els quals la situació sociolingüística catalana s'ha pres com un ingredient per a anàlisis comparatives.

sobretot amb Letònia, amb la qual comparteixen bona part de trets comuns, des de la situació geogràfica fins a la composició sociodemogràfica del país, però també s'ha arribat a comparar amb el Kazakhstan i Ucraïna (Laitin, 1998), o bé des d'una perspectiva més genèrica, amb Moldàvia, Kazakhstan i altres repúbliques centreesiàtiques (Kolstoe, 1995; Chinn & Kaiser, 1996).

Una de les diferències més importants, doncs, és l'estatus polític de cada territori: Estònia és un país independent, Catalunya és una Comunitat Autònoma amb un cert grau d'estatus federal en el marc d'una altra entitat estatal. Aquest element, però, és especialment interessant per a Catalunya, perquè com ja sabem, a Catalunya hi ha la creença que el català no podrà sobreviure si no és en el marc d'un estat independent. La mirada comparativa amb Estònia ens permetrà veure què podem extreure del seu cas i quins factors sociolingüístics valdrà la pena tenir en compte.

Una altra diferència bàsica, molt important, és la distància tipològica entre els codis en contacte: el català i el castellà són totes dues llengües romàniques, per tant molt properes i amb un alt grau d'intercomprensió mútua. L'estonià i el rus, en canvi, són llengües molt més distants, des d'aquest punt de vista. L'estonià, de fet, és una de les poques llengües a Europa que no és indoeuropea; és finougrica, de la família de llengües uràliques, emparentada molt de prop amb el finès i, a més distància, amb l'hongarès i altres llengües parlades als Urals i a Sibèria.⁴

Altres diferències que cal fer notar són, des del punt de vista demogràfic, l'asimètric nombre d'habitants a cada lloc i el diferent grau de mescla entre ells, com veurem. A Catalunya hi ha actualment (2011) al voltant de 7,5 milions d'habitants (segons dades de l'Idescat, a partir del padró continu), mentre que a Estònia, l'1 de gener de 2012 hi vivien al país 1.339.681 persones, les quals es troben dividides ètnicament segons si són estonians o russòfons (russos, ucraïnesos i bielorussos, principalment). Amb dades de gener de 2011 de l'oficina d'estadística d'Estònia (Statistics Estonia, 2010), el total de la població és d'1.340.194 persones, 924.100 de les quals (el 68,95%) són estonians i 341.450 russos (el 25,47%); ucraïnesos (27.530), bielorussos (15.315) i fine-

4. Com veurem, aquesta condició de «llengua exòtica» és un element significativament important per als estonians a l'hora de definir el sentit «únic» de la seva llengua, cultura i identitat, cosa que reforça la seva prevalent ideologia de l'Autenticitat (Woolard, 2008a i 2008b). Sobre el fet que cal tenir en compte la importància de la distància dels codis a l'hora d'avaluar la situació sociolingüística en casos de contacte de llengües ja en parla Bastardas (1987) quan ell mateix comparava els casos flamenc, basc i català.

sos (10.494), en aquest ordre, tenen una representativitat més reduïda en el global de la població d'Estònia.

2. Marc teòric i metodologia de la recerca

2.1. Justificació de la perspectiva de l'anàlisi ideològica i representacional: les ideologies de l'Anonimat i l'Autenticitat

De la mateixa manera que el concepte d'*ideologia* té un ventall variat de possibles interpretacions i usos (Eagleton, 1991), també el d'*ideologia lingüística* pot ser emprat i entès de moltes maneres diferents. D'acord amb Woolard (1998:3), podem entendre les ideologies lingüístiques de la següent manera: «Representations, whether explicit or implicit, that construe the intersection of language and human beings in a social world are what we mean by «language ideology.» [...] ideologies of language are not about language alone. Rather, they envision and enact ties of language to identity, to aesthetics, to morality and to epistemology.» Segons Silverstein (1979:193) són «sets of beliefs about language that are articulated by users as a rationalization or justification of perceived language structure and use», o bé Heath (1977:53), des d'un angle més social, les caracteritza com a «self-evident ideas and objectives a group holds concerning roles of language in the social experiences of members as they contribute to the expression of the group». Altres definicions tenen a veure amb la càrrega moral i els interessos polítics (Irvine, 1989), o amb nocions de «sentit comú» sobre la naturalesa de la llengua en el món (Rumsey, 1990).⁵

A partir de la relació que estableixen entre llengua i identitat(s), de grup o individual, llengua i moralitat, estètica i/o epistemologia, les ideologies lingüístiques sovint posen de relleu qüestions com ara les desigualtats socials entre distints grups de parlants (Woolard & Schieffelin, 1994:56). Segons Boix (2004:1) l'estudi de les ideologies lingüístiques ens és útil: «per identificar de quina manera es fonamenten i racionalitzen desigualtats socials, (...) per mantenir la diversitat tant a l'interior de les llengües com entre llengües diferents, i (...) per entendre els processos de canvi lingüístic, en el cas de societats monolingües, i els processos de conflicte i contacte de llengües en el cas de societats plurilingües». En el marc dels estudis del contacte i el conflicte

5. Vegeu Woolard & Schieffelin (1994:57) per a una descripció més detallada de les múltiples accepcions del terme.

lingüístics, és útil partir de l'anàlisi de les ideologies lingüístiques per tal d'observar els efectes que pugui tenir justament aquest component ideològic en relació amb els usos i/o valors associats amb determinats codis més que no pas pel que fa a l'estructura o a la diversitat interna (Woolard, 1998).

En aquest estudi en concret ens centrarem, tal com ho fa Woolard (2008a i 2008b), a observar els dos tipus d'ideologies lingüístiques que «sostenen l'autoritat lingüística al món modern de l'Oest» (Woolard, 2008a:180). Des d'aquesta perspectiva, Gal & Woolard (2001) distingeixen la ideologia de l'Anonimat i la de l'Autenticitat. Per començar, la ideologia de l'Anonimat és definida com «un fonament ideològic de l'autoritat política del públic modern (Habermas, 1989). En les societats modernes occidentals, el «públic» suposadament inclou tothom, però no com a individus, sinó més aviat com una abstracció.» (Woolard, 2008a:180)

Afegeix la mateixa autora que els estudis de sociolingüística han demostrat com a vegades «la ideologia de l'anonimat ha permès consolidar l'hegemonia d'algunes llengües dominants a partir de la «saturació de la consciència» de què parla Williams (1977) o el «mal reconeixement» de Bourdieu (1982, 1991), és a dir, de «l'acceptació acrítica d'una visió del món concreta que afaforeix i coincideix amb la del grup dominant i en consolida el seu estatus» (*ibídem*, 181). En paral·lel a aquest constructe ideològic, coexisteix una altra forma mitjançant la qual s'atorgaria autoritat a una varietat lingüística determinada, l'Autenticitat: «l'expressió genuïna i essencial d'una entitat o d'un «jo» (*self*). (...) Quan l'autenticitat és la ideologia que legitima una llengua, la qualitat de marcat és valorada. L'accent importa sempre dins de la ideologia de l'autenticitat, perquè es considera la projecció de la persona mateixa.» (Woolard, 2008a:183)

Per tant, una noció important en el constructe ideològic de l'Autenticitat és la «indexicalitat» (en anglès, *indexicality*), que vol dir la capacitat de connotar determinats significats a partir de la parla. Per exemple, un accent o l'ús d'un lèxic molt concret (autèntic) serà fàcilment relacionable amb un caràcter o una personalitat, i quan una varietat és valorada a partir del constructe de l'Autenticitat, aquesta funció serà bàsica. I si en el cas de la ideologia de l'Anonimat veïem com era sovint associada a les llengües hegemòniques, en aquest cas seran les llengües minoritàries o minoritzades les que tendiran a ser valorades mitjançant aquest altre constructe. Per una banda, és la percepció, és a dir, la representació d'«autèntic» allò que és important, més que la base empírica que aquesta pugui tenir, i per l'altra, que són tant les comunitats «amb estat»

com les «sense estat» les que poden fer servir aquest constructe. Per tant, l'Autenticitat, més que dependre d'una realitat objectiva, dependrà de la percepció de determinats *inputs* que tingui un col·lectiu concret (Seargeant, 2005), cosa que ens retorna novament a la influència de les representacions o ideologies i el marc cognitiu.

2.2. L'era glocal i les comunitats lingüístiques mitjanes

Fins ara hi ha hagut ja diversos intents d'aproximar-se teòricament als efectes que poden estar generant les noves condicions socioeconòmiques derivades de l'era 'glocal',⁶ d'entre els quals destaquen, segurament, els treballs de Calvet (2006) o de De Swaan (2001). Amb tot, un dels possibles punts febles dels models proposats per aquests autors és que no acaben de donar compte en particular dels nivells intermedis de les constel·lacions lingüístiques que planteegen. Cadascuna d'aquestes agrupacions circumcèntriques és tot un món, tal com ja suggereix l'exposició del mateix De Swaan (2001), amb una presentació dividida segons continents o subcontinents. Cada regió té les seves pròpies característiques i dinàmiques. Així, ens convé anar més enllà de presentacions dicotòmiques o partides, d'acord amb el que ens recomana el pensament complex, segons proposa Morin (1994). Com bé s'indica en l'exposició del projecte per a l'estudi de les comunitats amb llengües mitjanes endegat pel CUSC-UB,⁷ la variabilitat en la tipologia de contacte de llengües és actualment molt gran, i poc tenen a veure els casos de minorització lingüística que poden presentar els grups de caçadors-recol·lectors de Papua Nova Guinea o l'Amazònia amb les situacions que poden presentar les comunitats demogràficament mitjanes de les societats postindustrials europees, com poden ser els casos català i estonià.

És probable que fins ara s'hagi teoritzat relativament poc, pel que fa a aquesta tipologia de llengües concretes com són les llengües mitjanes. Normalment, la distinció ha estat fonamentalment entre comunitats «majoritàries» i «minoritàries» o «minoritzades» (Bastardas & Boix, 2009). Aquest és un esquema novament massa dicotòmic i poc adequat per tal de captar les tensions o problemàtiques que pot plantejar la situació d'aquestes llengües, especialment quan estan en contacte amb altres llengües de major abast geogràfic i nombre de parlants, per tant, amb un pes demolingüístic més gran, com també presenten els casos català i estonià.

6. Vegeu Bastardas (2007) per a una definició d'aquest concepte.

7. <http://www.ub.edu/cusc/llenguesmitjanes>

Tal com proposa l'equip d'investigadors del CUSC-UB, podem partir de dos criteris a l'hora de definir esquemàticament la tipologia del contacte de llengües present actualment al món: «les dimensions demogràfiques de la comunitat lingüística», per una banda, «i el grau de desenvolupament sociotecnològic en què es troba instal·lada la comunitat que la parla», per l'altra. Així, les llengües que ens ocupen principalment, les comunitats lingüístiques mitjanes, serien les que tenen entre 1 i 25 milions de parlants i que es troben en un marc estatal postindustrial. Aquesta classificació creiem que ajuda més a observar que el contacte lingüístic mundial és més un contínuum de situacions diverses visualitzables en aquest espai bidimensional que suggereixen aquests dos criteris bàsics, més que no pas una sèrie de galàxies de llengües.

Així, doncs, aquest tipus de llengües han de ser estudiades i contemplades de manera diferent de les minoritàries o subordinades, perquè, per una banda, presenten unes problemàtiques específiques, com ara la necessitat de poliglòtitzar-se efectivament, però alhora, per l'altra, tenen una capacitat més elevada de protegir-se o defensar-se de les conseqüències teòricament negatives que puguin derivar-se dels efectes de la globalització, a partir de l'establiment de polítiques lingüístiques que les puguin afavorir, ja que aquestes comunitats solen tenir un cert grau de poder polític, si no és que directament formen part d'un estat independent.

En els casos concrets de les comunitats lingüístiques que estudiarem aquí, la catalana i l'estoniana, un altre element que pren molta importància és el fet que es troben en contacte intens amb una llengua internacional, el castellà i el rus, respectivament. Què volem dir quan parlem de «llengua internacional»?⁸ En ser parlades per un grup humà de milions de persones, geogràficament proper, amb vincles històrics destacats i amb una extensió territorial també molt gran, això els conferirà un poder d'atracció o manteniment de l'interès per elles, cosa que no farà més que afegir un grau més de complexitat a les situacions estudiades.

Per això, Skutnabb-Kangas (1994) parla de «minories majoritzades» (*majoritized minorities*) per referir-se a aquests tipus de comunitats lingüístiques, com ara la russòfona a Estònia, concretament, o a Letònia i Lituània. L'autora usa aquest terme perquè troba que captura la idea que, en termes numèrics, els russòfons d'Estònia són una minoria, però és una minoria molt concreta, i no

8. Usarem aquest terme per distingir aquestes llengües de la «llengua global» per excel·lència, la qual actualment és sens dubte l'anglès.

una minoria com s'entén «tradicionalment». Com a contrapunt, ella mateixa considera les majories de les repúbliques bàltiques «majories minoritzades» (*minorized majorities*) (*ibídem*), amb la qual cosa se subratlla la noció del fet que tot i ser demogràficament grups majoritaris en els seus països, poden necessitar un reforçament institucional explícit a l'hora, per exemple, d'assegurar el manteniment de la llengua. I encara un altre autor que ha dedicat alguna reflexió sobre el tipus de llengües que ens ocupa és Jacques Maurais, que parla, en aquest cas, de *majority regional languages* (1997), concepte que equivaldria al de *minorized majority languages* d'Sktunabb-Kangas, com acabem de veure.

2.3. Metodologia de l'estudi

Per obtenir les dades d'aquest estudi, ens vam equipar amb tècniques relacionades amb l'etnografia: va ser així com vam intentar entendre millor les realitats estudiades i il·lustrar l'evolució dels casos analitzats. Concretament, la metodologia que vam utilitzar parteix del marc qualitatiu: entrevistes en profunditat i grups de discussió o de debat. Vam creure interessant centrar-nos en la capital de cada lloc: Tallin i Barcelona, ja que és on es troba localitzat un més alt grau de diversitat etnolingüística i és on els individus tenen a hores d'ara majors possibilitats de trobar-se amb parlants d'altres llengües en el dia a dia. Per tal d'obtenir un espai més controlable, on parlants de les dues llengües principals en contacte per a cada cas interactuessin cara a cara, vam pensar que un context que podria ser de fàcil accés i d'interessant observació fóra el de les escoles d'idiomes. Ens semblava un escenari idoni ja que és un lloc on els individus hi van per pur interès justament a aprendre un nou idioma, per tant, hi van per voluntat pròpia. Allí hi van a parar grups que, sovint sense planificació, són un lloc d'encontre entre persones de grups etnolingüístics diferents, i en moments determinats, s'han de confrontar amb la qüestió de quina llengua utilitzar: sobretot quan parlen amb els seus companys, però també quan s'adrecen als professors o al personal d'administració i serveis.

Pel que fa als criteris d'accessibilitat assenyalats més amunt, quant a l'acadèmia de Tallin, aquest aspecte no va representar cap inconvenient. Essent professor d'aquesta acadèmia durant la fase d'investigació, l'investigador va tenir accés a la mostra d'estudi gairebé cada setmana, des de setembre de 2008 fins a maig de 2009. Durant tot aquest temps, es va poder realitzar còmodament l'observació participativa de diverses classes, així com les sessions amb els grups de discussió, i van repartir-se les enquestes a una mostra d'estudiants de l'escola, per la qual cosa es va comptar amb la complicitat i ajuda de la resta

de professors de l'acadèmia. Només hi va haver una eina que no es va aplicar estrictament en aquesta mostra: les entrevistes en profunditat. Tractant-se d'unes entrevistes que requerien més temps, va utilitzar-se aquí la tècnica anomenada en anglès *snow-ball*, és a dir, es va contactar primerament amb amics i coneguts de l'investigador, els quals ens van ajudar a contactar d'altres amics i coneguts dels entrevistats. En qualsevol cas, el que sí que es va intentar mantenir va ser un criteri de procedència: que les persones entrevistades fossin de Tallin o que hi haguessin viscut durant un temps relativament llarg.

El treball de camp a Barcelona, en canvi, va ser força diferent, principalment perquè durant l'etapa d'aplicació del treball, l'investigador no hi vivia, sinó que com s'entén, vivia i treballava a Estònia. Per tant, l'accessibilitat a la mostra d'estudi va ser força més reduïda en termes temporals i econòmics. En quinze dies durant el mes de febrer de 2009 es van dur a terme tres sessions d'observació participativa amb un grup d'estudiants a l'escola d'idiomes, un grup de discussió i totes les entrevistes en profunditat: quinze informants en total. En aquest temps, també, es va preparar l'enquesta per ser repartida a una mostra d'estudiants de l'escola. En no ser-hi personalment presents, vam haver de comptar amb l'ajuda indispensable d'un dels professors ajudants de l'escola, el qual va vetllar per recollir les enquestes i enviar-les a Estònia acabat el procés. Més endavant, es va completar aquest treball de camp a Catalunya en una estada posterior, el juny de 2009, quan vam dur a terme un nou grup de discussió amb persones castellanoparlants d'origen, per tal d'equilibrar el nombre de sessions amb grups de discussió als dos llocs (dos a cadascun, respectivament).

Per tal d'obtenir dades per al nostre estudi, vam utilitzar les següents tècniques de mesura: observació participativa; grups de discussió; entrevistes etnogràfiques (amb informants clau i amb experts); i una breu enquesta repartida a una mostra d'estudiants de l'escola. El més destacat a tenir en compte és que, pel que fa al treball de camp d'Estònia, la mostra va quedar composta de la següent manera: vam entrevistar cinc parlants d'estonià com a llengua primera, sis de rus com a L1, una parlant bilingüe familiar, dos parlants d'una altra llengua i tres experts culturals. Les entrevistes van ser dutes a terme en les seves llengües respectives, algunes també en anglès o a vegades en català (va ser el cas només d'una de les participants estoniana que parla català i de dues alumnes de nivell avançat d'un dels cursos de català que impartia l'investigador aleshores a la Universitat de Tartu). Pel que fa als grups de discussió, vam dur-ne a terme dos, un amb informants estonians (amb set

participants) i l'altre, amb russòfons (amb sis participants). La llengua amb què vam conduir els dos grups va ser en estonià i rus, respectivament. Així, en total, la mostra d'informants entrevistats a Estònia és de $N=26$. Per altra banda, pel que fa a Catalunya, les característiques de la mostra són les següents: cinc parlants de català com a llengua primera, tres de castellà, tres bilingües familiars, tres parlants d'altres llengües i cinc experts culturals. Les entrevistes van ser dutes a terme majoritàriament en català, amb poques excepcions en castellà o en algun moment en anglès. Vam dur a terme també dos grups de discussió, l'un amb una mescla d'informants, segons la seva L1, i l'altre, amb castellanoparlants d'origen. Cada grup estava format per quatre participants. En total, doncs, la mostra d'informants entrevistats a Catalunya és de $N=27$.

3. Resultats

3.1. Ideologies lingüístiques a Tallin

El primer que cal destacar de l'evolució del cas estonià, pel que fa a la capital, Tallin, és que es nota una progressió en positiu per a la llengua mitjana. Així, la majoria dels parlants de rus a qui vam entrevistar s'expressaven dient que ells, sempre que era en un espai públic, utilitzaven en primer lloc l'estonià, reservant-se el rus només per als casos en què, després dels primers intercanvis lingüístics, fos clar que la llengua de tots dos interlocutors era el rus. Fins i tot es pot donar el cas, com ho demostra l'extracte següent d'una entrevista amb dues noies joves russes, que tot i adonar-se que no són parlants d'estonià com a primera llengua, la conversa pot continuar en estonià i no en rus.

Exemple 1. L'hàbit de parlar-se en estonià també entre russòfons. (Elena 22 anys, Alina 24):

ELENA: Sempre comences en estonià. Després, si veus que qui t'atén és rus, aleshores canvies, tot i que fins i tot a vegades passa que és igual, continues parlant en estonià.

JSC: Sí?

ALINA: Encara que l'altra persona sigui russa, és igual, parles en estonià.

JSC: Encara que ell, o ella, s'adoni que sou russes, és igual, continueu en estonià?

ALINA: Sí, és igual.

Per això, quan han d'iniciar una conversa i s'adrecen a alguna persona desconeguda, molts parlants d'aquest grup, L1RUS, opten per fer-ho per defecte en

estonià. I és que com ens explicava un altre dels nostres informants (vegeu exemple següent), són més aviat els russòfons els que parlen estonià i no al revés.

Exemple 2. Començar una conversa en estonià per defecte. (Yevgeni, 24 anys):

JSC: Quina llengua utilitzes, quan comences una conversa?

YEVGENI: Estonià. Moltíssima gent parla estonià a Estònia. Els russos també més o menys saben estonià, i els estonians, sovint no saben rus, per tant, parles en estonià, i tant d'una manera com de l'altra, t'entenen. Després, pot ser que sigui clar, si val més parlar en rus o no. Però de fet, normalment ja es veu, qui és rus i qui estonià.

Per tant, sembla ser que l'estonià ha anat consolidant una posició relativament favorable com a llengua intergrupala a Tallin. A més a més, també podem comentar que aquestes dades que acabem de presentar pot ser que tinguin un biaix important (com ja hem anat veient): l'edat dels nostres entrevistats. Totes aquestes opinions provenen de parlants de la generació més jove, de menys de trenta anys. Per això, podem intuir que aquest sigui un fenomen generacional (tal com sembla també desprendre's de l'estudi de Vihalemm, 1999), i és que aquestes persones d'edat menys avançada s'han socialitzat en un entorn força més estonianitzat que no pas els seus predecessors. Així, en les seves opinions podria ser que hi influís la idea de voler aparèixer com «suficientment estonianitzats» de cara enfora, concordant amb la seva autorepresentació que «han de saber bé l'estonià», perquè el necessiten en el seu dia a dia, especialment en l'àmbit del món laboral. De tota manera, i per trencar una llança a favor seu, hauríem de dir que aquestes persones a qui vam poder entrevistar són molt bon coneixedores de l'estonià i poden parlar-lo a un nivell relativament alt, tal com vam poder observar nosaltres mateixos en diversos moments.

Així, doncs, per al grup L1RUS, parlar estonià és una manera de pujar en l'escala laboral. Per ells, sembla ser força clar que si parles estonià, estàs més ben preparat per trobar una millor feina i guanyar un sou més bo.

Exemple 3. Els avantatges de parlar estonià. (Yevgeni, 24 anys):

JSC: Creus que és important parlar bé estonià?

YEVGENI: A Estònia? Jo crec que és important. És difícil trobar una bona feina sense parlar-lo, però és simplement sempre així, si un no parla la llengua que parla la majoria. Ho sé per pròpia experiència, que si parles bé estonià, tens moltes més bones oportunitats. Les oportunitats d'establir relacions s'amplien, tens molts, molts més punts a favor.

És destacable el moviment que s'observa en el darrer exemple amb la intervenció d'un jove russòfon. Fixem-nos que en principi només li preguntàvem si és important parlar bé l'estonià i ell, automàticament, circumscriu en quin àmbit territorial («a Estònia?») i per a quins usos concrets: el laboral, principalment, tot i que també continua dient que «les oportunitats d'establir relacions s'amplien» (faltaria veure a quin tipus de relacions es refereix, però nosaltres entenem que no només laborals, aquí); i tot això sembla que ho té clar perquè «sempre és així, quan un no parla la llengua de la majoria», reafirmant la representació que els russòfons poden tenir de l'estonià com a llengua majoritària a Estònia.

Així, doncs, l'estonià és valorat per part dels russòfons sobretot en el seu aspecte d'eina de treball, més que d'integració, tot i que aquest sigui un aspecte també digne de tenir present: «s'amplien les relacions» pot ser llegit així, podríem entendre, però, que preval el valor laboral, en qualsevol cas. Val la pena destacar d'aquest darrer fragment el fet que pels parlants d'L1RUS sembla ser força clar que l'estonià *només* és important a Estònia, cosa que afirmen amb un cert deix de recança. És a dir, deixen entreveure que una mica els sap greu haver d'aprendre una llengua tan petita, que només els serveix per tenir millors oportunitats de vida a *Estònia*.

Ahora, però, aquest valor instrumental i la percepció que cal saber estonià per progressar a Tallin conviu amb la idea negativa del fet que, sovint, una part dels russòfons entenen que se'ls imposa massa l'estonià, cosa que és injust, innecessari i que genera tensió i conflictes. D'entre totes les opinions que vam recollir en aquest sentit, destaquem el següent del grup de discussió, on es parla de les llengües a l'escola i del canvi progressiu a un sistema d'immersió lingüística parcial que s'estava començant a aplicar aleshores. Fixem-nos en la percepció molt negativa d'aquest canvi de sistema educatiu, especialment per part del participant de més edat, Ignatieff.

Exemple 4. Les llengües a l'escola; algunes reaccions negatives a la immersió parcial en estonià a secundària. (Ivana 27 anys, Teresa 17, Ignatieff 55, Isaak 28, Katia 25):

IVANA: Sí, a l'escola ja fem algunes assignatures en estonià.

JSC: Ja?

TERESA: Sí, sí.

IVANA: Art, música, literatura estoniana.

JSC: I com us va, apreneu bé, us agrada, així?

TERESA: No gaire.

IGNATIEF: Allà tenen un tipus de llengua molt específic, mentre que, per exemple, durant la Unió Soviètica, aleshores els estonians estudiaven en estonià a l'escola, aleshores no s'obligava a estudiar a ningú cap assignatura en rus. Més endavant estudiaven rus, però a part, i ningú no estava obligat a estudiar cap assignatura en rus. Jo crec que el que fan ara no és correcte. La meitat d'assignatures en estonià, això no és educació.

IVANA: El problema és que en aquestes assignatures, la llengua és molt difícil. S'esforcen per fer-ho més comprensible per als russos, però és complicat.

JSC: I qui us fa les classes, un rus o un estonià?

IVANA: Bàsicament russos. [...]

ISAAC: Clar, és que és simplement estrany. L'un és rus, l'altre també, cap dels dos parla estonià perfectament, però hi parlen. Parlen amb errors, és una mica estúpid. [...]

IGNATIEF: És fins i tot una agressió, una agressió moral, una agressió a la teva ànima, i ja està. És una agressió. [...] Mira, aquí pensen que hi va haver una russificació, tal com creuen els estonians. Però ara, mira, s'ha canviat, és al revés.

JSC: Hi ha una estonianització?

IGNATIEF: Exacte, una estonianització, això és, concretament, i no és gens normal.

KATIA: Sí, abans no s'educava a ningú, d'aquesta manera.

Reprent el fil ara del valor instrumental de les llengües, també el rus pot ser valorat positivament en aquest sentit per part dels parlants d'estonià. Observem una creixent tendència, potser incipient, a valorar-lo com una llengua útil i pràctica també per a ells. Fixem-nos, per exemple, en el següent extracte, en què es destaca la importància del rus com a llengua de negocis o, si més no, com a llengua valorada en entorns laborals, cosa que, com veurem, és un dels valors que més explícitament subratllen els parlants d'aquesta llengua com a L1.

Exemple 5. El rus segueix mantenint un valor prou important. (Kerli 23 anys):

KERLI: Ah, sí! Jo vaig anar a una entrevista de treball i em van demanar que parlés rus, i jo, ahh...!

[riuen]

JSC: Quina entrevista era, per quina feina?

KERLI: Pel [Nom d'un banc], fa un any. Necessites saber parlar rus, per treballar aquí a Tartu. A Valga és més fàcil, hi ha molta gent que pensa que a Valga hi ha molts, molts russos, però no n'hi ha tants, i normalment parlen estonià, amb accent fort, però el parlen. Jo tinc amics que són russos i parlen estonià molt bé.

A banda del comentari sobre el «fort accent» dels russòfons quan parlen estonià, cosa que lligarà directament amb el que veurem pel que fa a l'Autenticitat de l'estonià, podem dir que en l'àmbit laboral els russòfons valoren com a «molt necessari» l'estonià i els estonians poden valorar també positivament el rus, segurament amb graus d'intensitat diferents i molt en funció del context més immediat en què visquin els parlants. Per tant, el rus, tot i ser una llengua minoritària a Estònia, en tant que llengua internacional segueix mantenint un cert grau d'atractivitat i és, d'aquesta manera, una llengua d'un grup minoritari amb més resistència justament per aquesta condició.

Fixem-nos, doncs, que a partir de tot el que hem dit fins ara, i tal com es destaca sobretot en aquest últim fragment citat, sembla haver-se establert implícitament a Estònia, especialment a Tallin, la posició avantatjosa dels bilingües, o els que poden dominar amb relativa facilitat les dues llengües i utilitzar indistintament el rus i l'estonià. O, com a mínim, tot indica que aquest és el cas per a determinats llocs de treball, que requereixen de tasques d'atenció al públic, públic que, com ja hem vist, a Tallin és heterogeni, des del punt de vista etnolingüístic.

La nostra observació de la vida en el dia a dia a la capital estoniana, sobretot al centre de la ciutat, corroboraria el fet que aquesta és una tendència present que fins i tot podríem qualificar com a creixent. Per exemple, en feines com les de l'àmbit a què feia referència la darrera informant (els bancs), a les oficines de correus, a la recepció d'un gimnàs, d'un hotel o a la taquilla del cinema o del teatre, entre d'altres, una persona tindrà força possibilitats de trobar-hi empleats que, o bé són bilingües o bé tenen un bon domini de les dues llengües, una característica que solen complir més aviat els parlants de

rus com a L1, especialment en les generacions més joves, com ja hem anat veient fins ara.

Que aquesta és una realitat que va prenent forma també ho vam poder enregistrar en algunes de les entrevistes. En el següent exemple, una jove russòfona explica que en veure que era perfectament capaç d'expressar-se amb un bon grau de fluïdesa en les dues llengües, la van contractar de seguida per treballar a la recepció d'un hotel, i una de les seves companyes d'entrevista (bilingüe) conclou que efectivament, els joves estan començant a veure aquesta perspectiva del rus.

Exemple 6. El poder d'atracció del rus en el món laboral. (Elena 22 anys, Alina 24, Masha 22):

ELENA: Jo, per exemple, vaig treballar en un hotel. Quan van veure que parlava rus, em van contractar de seguida. Hi ha molta gent que ve de Rússia, molts turistes. Les persones intel·ligents entenen que és una llengua necessària. Això demostra que és necessària per als negocis, per als objectius.

JSC: Creieu que encara hi ha pocs estonians, que pensen que el rus és necessari?

ALINA: Esperem que cada vegada n'hi hagi més.

MASHA: No, però és veritat, jo crec que els joves ja ho entenen, això.

Tot plegat, ens porta a pensar que pot haver-hi una opinió relativament favorable a aprendre rus per part del grup L1EST, opinió que expressava una parlant d'aquest grup en els següents termes: «Jo crec que ara la gent més jove té una opinió diferent del rus, que volen estudiar-lo, perquè ells no tenien aquesta 'obligació'». Ara bé, aquesta percepció dialèctica o paradoxal del valor del rus com a llengua útil pot generar tensió i opinions força diverses, a vegades confrontades. Durant el grup de discussió amb parlants d'estoniana com a L1, se'ls va preguntar si triarien el rus com a llengua que estudiarien, si tinguessin temps. Diverses de les participants van afirmar que no, que ara no el triarien perquè «el món és una mica més gran que no només Rússia», com una d'elles deia, la qual no havia trobat necessari haver-lo d'utilitzar fins i tot havent de viatjar força, com era el seu cas, per la seva feina. Però una altra de les participants afirmava que no li semblaria pas malament. Així, doncs, tot i que cada vegada el període d'hegemonia del rus vagi quedant progressivament més allunyat, la percepció que els parlants estonians en poden tenir d'aquesta llengua es veu encara segons com influenciada per aquest fet, cosa que entra en clar conflicte amb la valoració que el rus podria rebre com a llengua útil a escala internacional, especialment en el pla econòmic i del turisme.

Com valora, però, cada grup la seva pròpia llengua? Fins ara hem vist quin era el valor que atorgaven a l'altra llengua, és a dir, com valoraven els russòfons l'estonià i els estonians el rus. Si ens fixem, en primer lloc, amb el valor que atorguen els parlants d'L1EST a l'estonià, moltes vegades trobarem arguments del tipus identitari, ja que veuen la llengua com la pedra de toc que els defineix com a grup. En poques paraules, l'autoritat o legitimitat d'aquesta llengua als ulls dels seus parlants és vehiculada a partir de la ideologia de l'Autenticitat (Woolard, 2008a i 2008b): és, en tant que demostra el seu jo més autèntic, símbol de la seva cultura i el seu grup, que es valora. Observem en el següent exemple com una de les entrevistades diu el següent (l'èmfasi és nostre): «És una qüestió d'identitat, oi? Que en el món d'avui en dia és tot tan, com dir-ho, indiferent, hi ha tanta indiferència, no? [...] Que aquesta nostra petita llengua, la nostra cultura, la nostra societat és com, una mica com, *és que no és anònima*.» Segons aquesta parlant, és el fet «que no és anònima» el que dóna valor a la seva «llengua, cultura i societat».

Exemple 7. L'Autenticitat de l'estonià. (Andres 37 anys, Agnes 36):

JSC: [...] Què us agrada, de la vostra llengua?

ANDRES: De l'estonià?

JSC: Sí.

ANDRES: [dirigint-se a la seva companya] A tu què t'agrada de l'estonià?
[...]

AGNES: Diguem que ens hi identifiquem, amb aquesta llengua, que és com la nostra, com part de la identitat. A més a més, que és com del món, oi? La nostra petita llengua, i la nostra identitat, és com diferent de les grans llengües d'Europa o del món. A tu què t'agrada del català? [...] És això. És una qüestió d'identitat, oi? Que en el món d'avui en dia és tot tan, com dir-ho, indiferent, hi ha tanta indiferència, no? [...] Que aquesta nostra petita llengua, la nostra cultura, la nostra societat és com, una mica com, *és que no és anònima*, o què en penses tu?

JSC: Sí, hi estic d'acord.

AGNES: Eh que sí?

ANDRES: Per part meva, també hi afegiria, potser, que ets com un petit grup de persones, de poc més d'un milió, que parlen, diguem-ne, una llengua difícil i que d'alguna manera l'ensenyen, una llengua exòtica en el món actual de la globalització, on tot és «in English», oi? Això és, per mi, especialment interessant i que és com, sí, com la meva llengua, vull dir.

AGNES: Qüestió d'identitat, és això.

El seu company rebla el clau en aquest sentit i introdueix el «temor de l'anglès i de la globalització» tot reforçant el valor de l'Autenticitat de l'estonià:

en un món uniformitzat a partir de l'anglès, ser parlant d'estonià, una comunitat lingüística d'aproximadament un milió de persones, un se sent representant d'una cultura «exòtica» però en el sentit de ser quelcom més «real», més «autèntic». Per tant, és una autenticitat que es reivindica, sobretot enfront de l'anonimat que representa l'anglès.

Podem pensar, doncs, que els parlants del grup L1EST senten viva la ideologia de l'Autenticitat. Moltes valoracions de com els russòfons parlen estonià acaben amb la següent conclusió: *«ta räägib väga hästi eesti keelt, aga tal on aktsent»* («parla molt bé l'estonià, però se li nota l'accent»). Un exemple que dóna fe d'aquest punt seria el següent extracte, procedent del grup de discussió L1EST en què un dels participants comenta que té un amic de família bilingüe que parla «amb puresa, sense accent». Una de les seves companyes del grup afegeix que té una amiga russa que va arribar fa dos anys de Sant Petersburg, va aprendre estonià un estiu estudiant amb ella, aconseguint molt bons resultats, mentre que té un amic, per un altre cantó, que viu a Estònia des de ja fa molts anys i encara «parla amb accent», però la seva germana parla «amb tanta puresa, que no sabries dir si té accent o no, però amb la seva família parla en rus».

Exemple 8. La importància de l'accent en estonià. (Peep 24 anys, Anete 21):

PEEP: Tinc un amic que la seva mare és russa i el seu pare, estonià, o potser era al revés, així que parla estonià amb puresa, sense accent, i també parla rus perfectament.

ANETE: Però per exemple, dues de les meves millors amigues són russes. L'una va arribar fa dos anys de Sant Petersburg. Va estudiar estonià un estiu estant amb mi i ho va fer tan bé, però per altra banda tinc un amic que ha viscut aquí tota la vida i encara parla amb accent. I la germana d'aquest amic també ha viscut aquí tota la vida, ella parla també amb puresa, sense accent, no pots pas distingir, si parla amb accent, però amb la seva família parla en rus. Però amb mi, parla un estonià perfecte, va amb mi a una classe.

En un altre fragment d'aquest mateix grup de discussió torna a aparèixer la importància de parlar bé o malament. Ara, però, fent referència al fet que l'estonià pot trobar-se amenaçat justament per la mala qualitat de l'accent dels russòfons, o fins i tot pels mateixos estonians que no el parlen amb prou correcció.

D'acord amb la ideologia de l'Autenticitat, observem, doncs, que la qüestió de l'accent és bàsica. Conscients com són que formen part d'una comunitat de parlants relativament petita, perceben la seva llengua com una cosa «molt seva», és a dir, d'ells i prou. Indirectament, estan reforçant la idea que només hi ha una veu en estonià (la que «no té accent», tot i que com sabem, és un accent ben concret el qual s'escolta) que disposa de prou *legitimitat* per ser usada. I d'aquesta manera, només és a partir del moment que un demostra un domini relativament bo de la llengua que es troba en disposició d'utilitzar-la en públic. En aquest sentit, sobre la importància de l'accent, és bo de destacar un extracte més procedent del grup de discussió L1EST, on s'hi expressa la idea que és justament la manera «com sona la llengua» el que els agrada de l'estonià. Els exemples que es comenten en el següent extracte contenen sons típicament estonians: 'indexen' més clarament «estonianeïtat» i, no pas per casualitat, són absents en rus. Aquí, a més a més, hi veiem reforçada la ideologia de l'Autenticitat, amb la importància de «la llengua materna» en què t'hi pots expressar lliurement, i és que «l'estonià és la millor llengua». I en aquest mateix extracte s'hi entreveu, finalment, la rellevància de l'anglès un altre cop com a «llengua que parla tothom» contrastada amb l'estonià, la qual «només parla un milió de persones».

Exemple 9. La sonoritat de l'estonià com a argument per a la seva Autenticitat. (Ina 42 anys, Anete 21, Hele 46, Peep 24, Rauno 24):

JSC: D'acord. Què us agrada de l'estonià?

INA: *Jäääär*.¹⁰

ANETE: Sona bé.

JSC: Sona bé, oi?

HELE: *Jüriöö ülestõus*.

INA: Bé, és la teva llengua materna, hi pots expressar les teves idees i sentiments, cosa que no pots fer amb les llengües estrangeres. No coneixes tantes paraules, com per expressar aquestes coses amb claredat a algú altre.

HELE: L'estonià és la millor llengua.

PEEP: A mi, de fet, m'agrada més l'anglès.

INA: Què dius ara?

PEEP: A mi m'agrada més l'anglès, però és que de fet l'he estudiat molt temps, ja, potser per això.

RAUNO: L'anglès, el parla tothom. L'estonià, només 1 milió de persones.

JSC: Què sentiïu com a extra [amb la vostra llengua materna]?

RAUNO: La pàtria.

Per la seva banda, si bé no hem pogut trobar opinions entre el grup L1RUS, que poguessin ser classificades com a exemples canònics de la ideologia de l'Anonimat, tal com ho entendria Woolard (2008a i 2008b), és a dir, en el sentit de valorar la llengua com un bé accessible universalment, per tothom, un codi neutre, en el qual tothom hi té cabuda i s'hi pot sentir representat, sí que n'hem trobat d'altres que van en el sentit de concedir al rus un determinat valor extra, justament pel fet de ser una llengua gran i, sobretot, que hom ha de ser prou espavilat com per saber-la aprofitar, cosa que sí que lliga, almenys en part, amb la definició d'Anonimat. En la seva majoria, les opinions van des del valor de la llengua en termes culturals o literaris, fins a una reafirmació del seu sentit pràctic, però aquí, el centre de gravetat gira més a l'entorn del fet de tenir un major accés a més informació en la seva llengua. Quan els preguntàvem «què us agrada de la vostra llengua?», obteníem respostes molt més directes, diàfanos i sense elements dubitatius: per exemple, per la importància de la seva literatura i perquè és una llengua que et permet accedir directament i sense barreres de traducció a un gran volum d'informació, com comentava Yevgeni durant l'entrevista:

9. Paraula en estonià famosa perquè porta moltes ä, /ae/, que significa «la vora, el marge, del gel».

Exemple 10. L'Anonimat del rus: una llengua que permet comunicar-se amb moltes persones. (Yevgeni, 24 anys):

YEVGENI: A mi m'agrada, per exemple, que és la meua llengua, i un plus molt important amb el rus és que el puc fer servir per obtenir informació sobre qualsevol tema en la meua llengua materna, és a dir, sobre qualsevol aspecte, ja sigui física, tecnologia... Puc mirar a Internet què trobo i així. Per una altra banda, entenc que la gent que viu a Estònia, no la tenen tant, aquesta possibilitat. En estonià hi ha molt poca cosa. El país és petit, clar, i aleshores si es tracta de termes molt específics, l'anglès tampoc no ajuda, no s'entenen les paraules. Però també, i quan surts fora, hi ha sempre algú o altre que parla rus i t'ajudarà, o us avindreu fàcilment, mentre que si només parles estonià i anglès, pot ser més complicat, no tan fàcil. Per tant, m'agrada el fet que s'utilitzi molt. I també, d'alguna manera, llegeixo literatura, també m'agrada per això.

No és estrany, doncs, que enregistréssim també opinions de part seva que expressen un sentit d'incomprensió de per què els estonians voluntàriament no abracen aquests aspectes tan positius i favorables que els ofereix el rus, una llengua que tenen a l'abast i que podrien aprofitar tant en aquest sentit, un argument que, tal com hem exposat presentant les característiques de la ideologia de l'Anonimat, sí que aproximaria més les opinions d'aquests parlants a aquesta tipologia ideològica, tal com comentava el mateix Yevgeni:

Exemple 11. L'Anonimat del rus: has de saber aprofitar el recurs i l'oportunitat que representa el fet de poder-lo parlar. (Yevgeni 24 anys):

YEVGENI: L'estatus del rus sí que ha canviat una mica. Abans era tan important com l'estonià, gairebé tothom el sabia, les generacions més grans el parlen molt bé, sí... Estònia va esdevenir independent, van començar a fer propaganda sobre la llengua, i ara les generacions joves ja no saben rus. Tot i que per mi, la meua opinió personal, és una pura estupidesa, perquè si saps rus, tens tants punts a favor, perquè van voler desentendre-se'n? És per orgull nacionalista, o no ho sé, però en general, és així.

És a dir, aquest «bé tan profitós», aquest «*plus* molt important» que representa una llengua internacional amb un pes demolingüístic important com és el rus, hauria de ser vist i valorat d'aquesta manera per part dels parlants d'estonià. Per tant, els parlants L1RUS sí que adopten en part la ideologia de l'Anonimat descrita per Woolard (2008b), tal com dèiem suara (l'èmfasi és nostre): «They [les llengües hegemòniques] are positioned as universally open and

available to all in a society, if only, as Michael Silverstein (1987) reminds us, *we are good enough and smart enough to avail ourselves of them.*»

Per tant, els dos grups atorguen valor a les seves llengües no només des d'un punt de vista economicista, sinó també per altres mitjans, els quals són, però, marcadament diferents: els uns tenen un caràcter específicament identitari (L1EST), els altres, un valor més grandiloqüent, accentuant els punts forts de la llengua a partir d'alguns dels seus trets extralingüístics. A més a més, el grup L1RUS no se sent majoritàriament atret per l'estonià per motius culturals, sinó que són principalment els valors pragmàtics i utilitaris els que més tenen en compte; o fins i tot poden afirmar que es pot viure a Estònia sense saber estonià i que els sap greu haver d'aprendre la llengua, ja que només és útil en un context tan reduït com és Estònia, segons ells.

Observem, doncs, una mena de 'joc' entre els constructes ideològics de l'Autenticitat i l'Anonimat interessant. Primerament, els parlants d'estonià com a L1, tot i trobar-se en una relativament còmoda posició majoritària al país, essent-ne la nació «titular» (de l'anglès, «titular nation»), segueixen verbalitzant el valor de la llengua a partir d'arguments, com hem vist, propers a l'Autenticitat. Dit altrament, malgrat la suposada capacitat d'haver «anonimitzat» més la llengua (població demogràficament majoritària amb Estat propi), les dades recollides semblen indicar que preval un discurs de valoració de l'Autenticitat de l'estonià per part dels parlants. I en segon lloc, pel que fa al grup russòfon, veiem que, per una banda, no verbalitzen el valor de la seva llengua amb arguments prototípics —tot i que alguns sí que s'hi acostin— del constructe de l'Anonimat (com potser podríem haver esperat, pel fet de tractar-se d'una llengua exdominant) i, per altra banda, tampoc valoren l'estonià per la seva Autenticitat, com podria ser pel fet de sentir-se més «arrelats al territori», sinó que, com dèiem en el paràgraf anterior, hi ha una motivació clarament més instrumental a l'hora de valorar perquè val la pena parlar estonià.

3.2. Ideologies lingüístiques a Barcelona

Si a Tallin el valor instrumental de l'estonià és relativament alt i és, per tant, percebut com una eina útil i molt necessària en l'àmbit laboral, especialment per part dels russòfons, quina és la situació a Barcelona pel que fa al català? De les opinions que vam poder enregistrar en aquest sentit entre els castellano-parlants d'origen, val la pena destacar que en bona part també el consideren

com a tal; és a dir, que el valor instrumental del català entre ells també és notable. Vegem-ho amb els següents exemples:

Exemple 12. El català, útil a la feina. (Sandra 28 anys, Carmelo 37, Pablo 28):

JSC: És important per a vosaltres, creieu que és important saber parlar català i castellà a Catalunya?

SANDRA: Sí.

JSC: O penseu que amb una llengua n'hi ha prou?

CARMELO: *Depende qué tipo de trabajos. Si vas a estar de cara al público y mucha gente que te llama es muy diversa, sí que tienes que saber catalán, porque si te hablan en catalán y les contestas en castellano, coño, ya rompes un poco el feeling, sabes? Entonces sí que es importante, sí. O sea, aunque luego no lo uses en el resto de la jornada ni nada. En el trabajo sí, y depende de qué tipo de trabajos, claro. Y sí es verdad que en muchas empresas, la pregunta es «y usted, ¿habla catalán?» O «¿nivel de catalán?»*

PABLO: *En el funcionamiento es obligatorio.*

Com en el cas dels exemples dels parlants de rus a Tallin, aquí tampoc es demanava explícitament en quins contextos ells creien que fos més imprescindible haver de saber parlar català, i en canvi ells mateixos es van situar en el context laboral. També el següent fragment del grup de discussió amb castellanoparlants d'origen aporta més dades en aquest mateix sentit (fixem-nos en el que comenta la Noelia).

Exemple 13. Saber català com a mitjà d'integració, com a eina més amb què pots equipar-te. (Noelia 22 anys, Pedro 23):

NOELIA: *Yo pienso, a mí lo que me resulta bonito de ver es que sí que hay gente que han tenido aquí a sus hijos y que estos niños se están educando en nuestra sociedad. Eso yo, ver que una niña pues de siete años, que sus padres no son de aquí pero que ella ya ha nacido aquí o que ya ha crecido aquí, pues ver que habla catalán pues a mí me gusta, porque pienso que esta niña al fin y al cabo aprenderá a vivir aquí. Y es que es por ella, no es que por nosotros, porque somos catalanes o eso, es por ella, porque le va a ayudar más a estar más metida en el grupo de amigas que tenga, se va a integrar mucho mejor en nuestra sociedad. Y a la hora de buscar trabajo, es que es fundamental, en la mayoría de sitios. No sé, hay muchísima gente de Sudamérica, incluso de España o yo tengo un amigo francés que también, que se han apuntado a cursos de catalán para aprender, porque si quieres trabajar, con lo mal que está ahora para encontrar trabajo y encima, ya tienes este punto en tu contra de no saber catalán.*

JSC: *Siempre es un plus, no?*

NOELIA: *Claro, es como el que sabe informática. Yo que sé, es que está bien saberlo.*

PEDRO: *Sí, sí, a ver, es imprescindible.*

És important destacar, d'aquest darrer fragment, que a banda del valor instrumental que hem comentat, també apareix la percepció del català com a mitjà d'integració (fixem-nos en la primera part del fragment). Però com també hem vist que passava amb els russòfons, aquest valor instrumental del català, si més no pel que fa a la «percepció declarada» que en tenen aquests joves, conviu alhora amb la idea que el català s'imposa. Si bé val a dir que no va ser una opinió tan estesa ni la vam poder documentar tan freqüentment com en les entrevistes de Tallin, el fet d'haver-la pogut documentar demostra que, poc o molt, part dels joves castellanoparlants d'origen a Catalunya mantenen aquest discurs, el qual ha estat reforçat públicament en els darrers anys (per exemple, a partir del *Manifiesto por la lengua común*, del juny de 2008). Vegem-ho amb el següent exemple:

Exemple 14. En desacord amb el fet que «s'obligui» massa a aprendre (en) català, a vegades. (Noelia 22 anys, Maria Cristina 22, Pedro 23):

NOELIA: *A mí lo que me da mucha rabia es que, por ejemplo, mi hermano va a una escuela que es muy, muy catalana, ¿vale? Pero muy catalán hasta el punto de vista de que, no sé, no quiero pensar mal, pero los profesores siempre te meten ideas sin quererlo o de manera así políticas a los niños.*

MARIA CRISTINA: *Subliminales.*

NOELIA: *Sí, sí. Y justamente hicieron una revista lo típico, que cada mes sale lo que hacen los niños, y justamente la clase de mi hermano estaban estudiando las estadísticas en matemáticas y hacían una estadística de cuál era tu asignatura preferida o lo que sea. Y había una que era «¿cuál es la asignatura que menos te gusta?» y no recuerdo por qué era castellano. Y me sorprendió mucho porque, pero aparte que con mucha diferencia. Y los niños que yo les doy clase y mi hermano, que van todos a ese colegio, mi hermano no, porque hablamos castellano, pero los otros dos niños hablan catalán en su casa y yo noto que realmente el castellano se les da fatal.*

PEDRO: *Eso es muy cierto.*

NOELIA: *Y a mí me da rabia. Porque no sé, o sea, hay, yo soy la primera que quiero, o sea, a mí me gusta el catalán, pero pienso que los niños, la gente que se está educando tiene que salir preparada en los dos aspectos y sobre todo, o sea, más cosa que hablar es la tolerancia. O sea, el niño que salga tiene que aprender a ser tolerante, no puede ser un niño que diga «es así». Y también lo que veo, que en mi colegio había, yo qué sé, no sé si el profesor de matemáticas que hablaba en castellano porque él tampoco era catalán. Y ahora, al menos en este colegio, todos los profesores, todo lo tienen que dar en catalán y no pueden darlo en castellano. No sé, no sé si es casualidad de que todos son catalanes o qué, pero me da rabia, porque también, y la gente, o los niños que no son catalanes, pues igual se sienten un poco desplazados. No sé.*

PEDRO: *Sí, sí. Es eso en lo que estamos: que no haya una alternativa bilingüe que se pueda ofrecer.*

Una percepció relacionada amb un altre sentiment: el fet de definir la seva identitat a partir d'una base amb un component de territorialitat molt marcat. Així, un dels nostres informants s'expressava dient que ell no és menys català que qualsevol altre pel fet que el català no sigui la seva llengua inicial ni habitual:

Exemple 15. Reivindicant una identitat territorial, no lingüística. (Pablo 28 anys):

PABLO: *Lo único que yo siempre digo es que un catalán no es más catalán por hablar en catalán, eso no lo hace más catalán que a mí, que yo hablo castellano. Eso yo siempre lo he dicho, siempre. Porque yo tengo mi forma de expresarme, pero conozco los dos idiomas y escribo en catalán igual mejor que cualquier otro, ¿sabes?*

Tanmateix, això no vol dir que el valor simbòlic i d'integració que pugui tenir la llengua catalana hagi deixat de funcionar. Així, i de la mateixa manera que l'estonià a Tallin té un valor simbòlic important per als estonians, cosa que hem vist com es reflectia en opinions classificables en el constructe ideològic de l'Autenticitat, a Barcelona el català també té aquest tipus de valor, encara que amb matisos diferents força destacables, però perceptible al cap i a la fi per a molts dels nouvinguts. Fixem-nos, en primer lloc, en l'extracte d'un informant al·lòcton (angloparlant) i com ell percep aquest valor simbòlic del català de què parlem:

Exemple 16. L'Autenticitat del català, molt més sentida quan algú de fora el parla. (Graham 30 anys, Roser 29):

GRAHAM: This is a good reason to learn Catalan. Because when you're a foreigner, this is probably the most difficult, because if you're Spanish and you're learning Catalan, people think you should do it anyway, but if you're a foreigner from outside Spain, everybody notices it more. And if you are English! And English people don't speak any other languages, then it's like people fall down and die! In front of me. [en to humoristic:] You have to be careful where you use it.

ROSER: Per exemple, quan anem a la carnisseria, *bueno*, a la xarcuteria, al mercat, la noia em coneix de fa anys, i «què [nom de la persona], què et posem avui?» i ell li diu «vuit salsitxes» i l'altre li diu «molt bé, vuit salsitxes» i l'altre «i què et dec?» «no sé quants euros» «molt bé, t'ho dono bé, no?», i allò és una festa, cada divendres, dissabte, perdó, és una festa.

L'exemple que narren aquest xicot i la seva companya és una situació que demostraria aquest valor simbòlic del català, com a eina que aconseguiria arrelar els nouvinguts (enllaçant amb el que ja observàvem que es deia en el grup de discussió amb participants castellanoparlants d'origen, exemple 13, més amunt). Però alhora, també vam poder enregistrar opinions que denoten que aquesta percepció simbòlica del català, la qual s'aproximaria, doncs, al constructe ideològic de l'Autenticitat, pot haver-se modificat especialment en els

darrers anys, com a conseqüència de la modificació dràstica del paisatge sociolingüístic actual que ha comportat la incorporació d'un gran nombre de persones novingudes. En el següent extracte d'una entrevista amb una informant bilingüe familiar es feia referència a aquesta qüestió:

Exemple 17. L'evolució de la situació sociolingüística, camí d'una llengua «normal». (Carme 29 anys):

JSC: D'acord. Què en penses de la situació sociolingüística que s'està configurant ara mateix a Catalunya amb tota l'arribada de moltes noves llengües...?

CARME: Això també depèn molt, perquè moltes vegades també hi ha molt una versió positiva d'això. Crec que el que està passant ara no era possible fa vint anys. Jo ara tinc amics estrangers o de, que han vingut aquí i parlen català com a, és la llengua que utilitzem entre nosaltres i això, no ho sé, per mi era impensable fa vint anys, o fa quinze anys. Sí, sí. I llavors tot això crec que ha canviat molt, i això és una part positiva de la situació sociolingüística. Perquè a més a més s'està canviant una mica la concepció del català, no? que ja no és una llengua tampoc, que pots utilitzar amb la gent de fora, una llengua amb totes les, una llengua «normal» entre cometes, i això està molt bé.

El fet que el català fos ara una llengua més «normal» (o que s'estigués convertint en més «normal») hauria provocat que s'estigués legitimant la possibilitat de «tenir un accent» quan es parla en català, cosa que abans era més sancionable per part dels catalanoparlants d'origen, sobretot quan es tractava d'un accent andalús. La mateixa informant ho constatava així:

Exemple 18. La possibilitat i acceptació de tenir un accent en català. (Carme 29 anys):

CARME: Crec que hi ha molts, hi ha diferents... Hi ha molts castellanoparlants que els hi fa vergonya parlar català malament, perquè fins ara, ara ja no passa tant, però fins ara molts catalans tenien la sensació que si tu no parlaves bé el català o si parlaves amb accent castellà no podies parlar català, la gent també canviava la llengua automàticament. I llavors també a molts castellanoparlants els hi feia, estaven com estigmatitzats per la immigració, i això, almenys a Barcelona, jo ho he vist bastant, no? amics meus, fills d'andalusos que quan parlaven català parlaven amb accent, i se'ls estigmatitzava com a castellans. I llavors els hi feia com vergonya perquè era com mal vist, se'ls hi veia l'origen i llavors no eren catalans de bo, eren de segona. Llavors, en la meva època això ha passat, i ara ja no passa tant. Ara hi ha una barreja tan gran que ser fill d'andalús ja no és res. Ara està estigmatitzat ser fill de marroquí o de, per tant, ja no és un fet que, tenir accent andalús quan parles català ja no es veu tan..., tan malament. Sí que he notat un canvi en això, i sempre ho he vist com una cosa malament, perquè si tu ets parlant d'anglès i tens dret a tenir un accent, per què si ets parlant de català com a llengua segona no tens dret a tenir un accent? I a més si és accent espanyol. Perquè si tu ets un anglès que parles català amb accent anglès, no passa res, però si ets castellanoparlant i parles català amb accent espanyol, sí que passa, no? Llavors és una qüestió purament sociolingüística, no? Jo crec que és un dels factors que ha fet que molts castellanoparlants no es llencin a parlar català. I també hi ha qüestions d'ideologia, no? Per exemple la meva àvia, no? és que no volia parlar català, per exemple, per qüestions d'ideologia. No li interessava, no? Clar, el problema és per què a Catalunya a tu et pot interessar no parlar català i pots viure perfectament sense que t'interessi, no? És una mica... segurament aquesta opció la meva àvia no l'hagués tingut mai si se n'hagués anat a viure a França.

Notem, doncs, entre els nostres informants, un ús més relaxat de les llengües, o la percepció que la situació podria haver-se relaxat i que la qüestió lingüística, per tant, no és una qüestió ètnica important, cosa que representa una diferència notable entre el cas català i l'estonià (hi aprofundirem més en l'apartat següent, en la discussió). Un canvi que potser aniria en el sentit del que trobava Boix (1993), que *triar* la llengua de l'altre *no és triar* el teu propi grup, que ens allunya del patiment per la llengua (Woolard, 2008a), i que reforça la idea que d'aquesta manera es pot fomentar una percepció del català com una eina més útil sobretot pel que fa a la integració, perquè l'allunya d'una imposició massa forçada. L'exemple següent, extret de l'entrevista amb el jove anglòfon i la seva companya aniria en aquest sentit:

Exemple 19. El canvi de la percepció de la situació sociolingüística com a evolució personal. (Roser 29 anys, Graham 30):

ROSER: También hay gente, por ejemplo, de mis amigos que siempre hablan en catalán que hay de todo. Hay gente que te ha intentado hablar en castellano desde el principio para que le entiendas, y hay otros que han decidido directamente, como [nom de l'amic], por ejemplo, que te hablan siempre en catalán.

GRAHAM: Sí.

ROSER: Y si te pierdes és el teu problema. Cosa que jo fa anys, és el que et deia abans, que potser entenia i inclús compartia, i ara penso, no ho sé, saps, fins a quin punt? Una cosa és que algú em digui, no sé, doncs com ara ell, en aquesta situació, ara començo a entendre el català una mica i ara sí que com a mínim l'entenc i no puc respondre perquè encara no tinc les eines, però sí, agraeixo que algú em parli en català perquè en vaig aprenent, no? Però això era del principi quan va arribar aquí i no parlava ni català ni castellà. Tot i que sí que a la teva llengua li tinguis *carinyo* i, no? I que hagi crescut amb aquesta i que inclús entre aquesta gent n'hi hagi que tenen problemes per parlar en castellà perquè es trava o s'encalla. Però penses, al cap i a la fi, doncs no sé, te'n vas a prendre *algo* lo important no és que l'altre aprengui l'idioma, sinó doncs conèixer-lo o tenir una relació d'amistat, no?

I si en el cas de Tallin, els russòfons demostraven certes opinions o punts de vista lligades al constructe ideològic de l'Anonimat, en el cas de Catalunya, els castellanoparlants d'origen també valoraven la seva llengua en aquesta mateixa línia? Val a dir que no vam pas trobar opinions que anessin repetidament en aquest sentit, però sí que en certa mesura, vam poder-ho documentar. En el següent exemple, els entrevistats subratllaven alguns trets extralingüístics destacats, els quals anirien en la línia de la ideologia de l'Anonimat, tal com l'hem presentat més amunt: es parla de la major flexibilitat de la llengua castellana, comparada amb la de la catalana, i del fet que el castellà seria una llengua 'més evolucionada' que el català, el qual veuen en aquest sentit com a més 'arcaic':

Exemple 20. L'Anonimat del castellà, una llengua més «flexible». (Pablo 28 anys, Carmelo 37):

PABLO: *Y en castellano también lo que tenemos es que bueno, abreviamos muchas palabras, las acortamos, o sea, es como más...*

CARMELO: *Es más flexible, el idioma.*

PABLO: *Sí, mucho más que el catalán. En catalán no puedes acortar palabras, casi, ni puedes jugar tanto como el castellano. Sinónimos hay, lo mismo, hay miles más en castellano.*

CARMELO: *Es más fluido. El castellano es mil veces más fluido, y el catalán no...*

PABLO: *También es más evolucionado, no? La lengua castellana es más evolucionada que la lengua catalana respecto al latín, considero, no?*

JSC: *No ho sé.*

PABLO: *Yo pienso que sí. Primero se, de la lengua, del latín, salió las diferentes lenguas, salió antes el català o el occità, y luego se evolucionó el castellano.*

JSC: *Això no ho sé.*

PABLO: *Yo creo que sí. Entonces a lo mejor de ahí que haya más variedad.*

CARMELO: *Casi paralelamente, pero lo que sí es verdad es que como había más gente hablando, y luego vienen lo que es las derivaciones de Latinoamérica y tal, pues tienes un diccionario mil veces más amplio tienes vocabulario mil veces más amplio, y tiras más mucho de eso.*

Això no obstant, aquesta percepció del castellà com a llengua més 'flexible' pot estar també molt relacionada amb el fet que el català s'apregui en situacions molt formals i descontextualitzades, sobretot a l'escola, un fet que ja és conegut.

4. Discussió i conclusions

Com s'ha dit a l'inici de l'article, ens interessava establir una comparació entre el cas català i l'estonià per veure els efectes que pot tenir l'assoliment (en aquest cas la recuperació) de la independència política. Un primer apunt important que cal destacar és que, amb les successives onades de polítiques etnonacionalistes,¹⁰ es va reforçar un marc cognitiu estonianocèntric entre els estonians molt fort, present i observable encara actualment en bona part de la societat estoniana (entre els estonians, s'entén). A partir d'aquesta via, l'Autenticitat com a constructe ideològic que dóna autoritat a l'estonià no només

10. Per raons òbvies d'espai, en aquest article no hem pogut aprofundir més en el contextos polític, cultural i econòmic estonià i en la seva evolució des de la recuperació de la independència. Vegeu, però, Skerret, 2007, i Soler, 2010:94-96.

no ha perdut vigència, sinó que segueix essent molt present en el discurs dels estonians; com a mínim, vàrem poder-lo documentar en diverses instàncies entre els nostres informants.

Els russòfons, per la seva banda, han hagut de bilingüitzar-se progressivament i adquirir certs coneixements d'estonià, sobretot en un context com el de Tallin. Tot i que també hi hagi part d'aquest grup que segueixi identificant-se amb un marc de referència de confrontació, nostàlgic del passat soviètic, bona part d'ells s'han adaptat a la situació actual i han decidit «passar a l'acció, no quedar-se només queixant-se al sofà», com ens deien algunes de les nostres informants més joves.

Alguns d'ells, com a mínim els més actius, normalment joves i amb cert nivell educatiu (d'entre els nostres informants, Elena, Alina, Yevgeni i Masha eren estudiants universitaris o que ja havien acabat la llicenciatura), acabaran adquirint un relativament bon nivell d'estonià, amb la qual cosa s'equiparan amb un recurs important: un capital lingüístic, simbòlic i cultural que els situarà en una posició teòricament prou bona com per competir amb els seus compatriotes, sobretot per a posicions en què sigui necessària l'atenció de cara al públic. En la «nova economia», on la paraula ha passat a guanyar pes i centralitat en l'activitat econòmica (Heller, 1999 i 2003), els joves que sàpiguen més llengües seran més ben valorats que els que en sàpiguen menys, i a Estònia, els primers podran tendir a ser més aviat aquests joves russòfons, com a mínim a curt o mitjà termini.

Els joves russòfons d'Estònia, doncs, si més no els que visquin a Tallin o en contextos més estonianitzats (és a dir, fora del comtat d'Ida-Viru, a l'est del país, fent frontera amb Rússia), tendeixen a tenir clar que, si volen progressar socialment i econòmicament, hauran d'adquirir uns més o menys bons coneixements d'estonià. Han interioritzat, doncs, la idea que l'estonià «els obrirà portes», tal com bé porta per títol un dels pocs manuals de nivell mitjà-alt per aprendre la llengua (*Avatud Uksed*, en estonià «Portes Obertes»). Però el rus també els continua obrint certes portes, és a dir, no els és pas cap rêmora del passat, estigmatitzada i que vulguin abandonar. Si bé bona part de la població estoniana el veurà com la llengua dels «ocupants», els russòfons no hi veuen pas cap mal a seguir-la mantenint i transmetent-la als seus fills, al contrari, ja que és una eina molt útil, la qual pot servir-te per obtenir-hi informació de tot tipus, sobre qualsevol tema, i també per viatjar sobretot a Rússia i a altres països de tradició eslava, en certa mesura, com hem vist en alguns dels comentaris dels nostres informants citats més amunt.

Així, doncs, la influència de l'era *glocal* en la definició d'aquesta situació és notòria. El rus és la llengua d'alguns barris de Tallin, de ciutats de la perifèria de la capital estoniana i de bona part del comtat d'Ida-Viru, a la frontera amb Rússia, al nord-est. Però és alhora la llengua d'un país amb molta influència política i una creixent potència econòmica en el món. Això ajuda a fer que en aquestes localitats específiques d'Estònia, on bona part de la població parla aquesta llengua, la vulgui seguir mantenint i la vegi com a quelcom útil, com diem. I és per això que el capital lingüístic amb què els joves russòfons s'aniran equipant, a mesura que vagin aprenent millor l'estonià, serà més ric perquè parlaran rus (la seva L1) estonià (com a L2 o llengua estrangera) i anglès (com a llengua estrangera). Per tant, la minoria a Estònia té unes característiques especials perquè parla un tipus de llengua concret i pot actuar com el que Heller (1999) anomena «language brokers», perquè se suposa que parteixen amb cert avantatge gràcies a l'existència d'un centre amb pes polític, econòmic i demogràfic relativament important, el qual en aquest cas actua com una mena d'«external homeland»; cal recordar que Sant Petersburg, la segona ciutat demogràficament més poblada de Rússia, es troba a poc més de 300 quilòmetres de distància de Tallin.

Pel que fa a Catalunya, l'evolució ha estat certament diferent. Els catalanoparlants d'origen no demostren tan clarament aferrar-se a un discurs que legitimi i doni autoritat a la seva llengua a partir de la ideologia de l'Autenticitat, almenys en relació amb les nostres dades, sobretot les procedents de les entrevistes i els grups de discussió, perquè val a dir que aquest valor és present encara en determinats sectors catalanistes, així com en la societat en general (com hem vist amb l'exemple protagonitzat pel jove anglès). Però els nostres resultats, si més no en principi, semblen alinear-se juntament amb el que ja han anat indicant recerques més o menys recents fetes sobre aquesta mateixa qüestió (des de Boix, 1993 fins a Woolard, 2011, passant per Pujolar, 1997, 2001 i Pujolar *et al.*, 2010) en el sentit que no només el català és l'element més definitori de la identitat catalana, sinó que n'hi pot haver d'altres, potser més importants i tot, i és que com deia un dels nostres informants catalanoparlant d'origen, «val la pena sentir-se català, més enllà de la llengua». Com hem dit, el paper de la ideologia de l'Autenticitat com a constructe a través del qual s'atorga l'autoritat del català als ulls dels seus parlants s'hauria modificat substancialment de manera força natural, i és que, havent esdevingut ja una minoria en el seu territori originari, si més no si tenim en compte les àrees més poblades de Catalunya (que és d'on provenen les dades d'aquest estudi), hi hauria més aviat poques alternatives: o una certa *desautenticificació*, o un

estancament dur i impermeable en l'Autenticitat, cosa que amb tota probabilitat, seria força més negatiu per a la pervivència de la llengua.

En aquest procés hi haurà tingut una influència destacada la necessitat d'acceptar noves veus en català, noves perspectives i nous horitzons (entre els quals el monolingüisme hi figura cada vegada com a més utòpic), cosa que des dels moviments de militància lingüística, com ara la Plataforma per la Llengua, Veü Pròpia i altres grups, ja fa anys que es promociona. Amb Woolard (2008a) creiem que podem estar davant d'un moment molt important per a l'autoritat i la legitimació del català, la qual no vagi directament vehiculada ni a través de la ideologia de l'Autenticitat ni de l'Anonimat, i és per això que valdrà la pena seguir de prop aquesta «desautenticació» del català, com diem i com diu també Woolard (*ibídem*).

D'altra banda, també val a dir que els anys del passat opressiu queden relativament més lluny a Catalunya que a Estònia, sobretot per a les generacions més joves, les quals tot i haver rebut la influència dels marcs cognitius de les generacions més grans en els seus espais de socialització més propers, s'han allunyat progressivament del discurs del patiment i de resistència militant, a grans trets. I és evident també que, tot i haver recuperat un més o menys important grau d'autogovern, Catalunya no ha esdevingut un estat independent com Estònia, cosa que, per una banda haurà ajudat a fer que la societat no fos tan ètnicament segregada, però que ha perpetuat certs horitzons lingüístics i marcs de referència potser no tan favorables per al català, per una altra.

Així, doncs, podem dir que observem que hi ha un cert conflicte ideològicolingüístic en tots els grups estudiats. Per una banda, pel que fa als parlants de «llengües internacionals», en general no els sembla pas malament haver d'adquirir un cert grau de competència en la llengua mitjana amb què es troben en contacte, però, al mateix temps, s'oposen a determinades accions polítiques o de planificació lingüística de promoció d'aquesta llengua mitjana, ja que les poden veure com a abusives o «impositives». Per una altra banda, en relació amb els parlants de llengües mitjanes, també generalitzant-ho molt, veuran com els és imprescindible haver d'adquirir competències en llengües de major abast comunicatiu (*languages of wider communication*), quelcom absolutament necessari per a ells a l'hora d'obrir-se al món. El conflicte, en el seu cas, és la interpretació ideològica que pot tenir la llengua internacional (sobretot més notable a Estònia que no pas a Catalunya) amb què es troben en contacte de manera més intensa, una llengua que podran relacionar fàcilment amb un passat opressiu o de dominació, si més no pel que fa a una part (més o menys

significativa) dels parlants de la llengua mitjana. Alhora, i *a priori* una idea que pot semblar positiva, és que cada grup demostra una voluntat més o menys ferma de voler seguir parlant i transmetent la seva llengua, tot i que a través de discursos legitimadors diferents.

S'intueix que segurament un dels reptes comuns per a les dues «llengües mitjanes» que hem estudiat és el fet de superar amb èxit la tensió que planteja el renovat valor del multilingüisme que, com hem anat veient, pot prendre dos camins aparentment contradictoris: per una banda, pot ser un element de riquesa, beneficis en tant que aporta capital (simbòlic, cultural, econòmic) a qui sigui poliglòt, però alhora, pot significar per altra banda, una reducció de funcions i d'àmbits d'ús, sobretot a nivell públic de llengües amb menor pes demolingüístic. Amb la voluntat de seguir essent qui són i com són, partint, doncs, de la base que autovaloren positivament les seves varietats, aquestes llengües fan una aportació a la diversitat cultural global en un dels seus vessants més visibles, el lingüístic. Al mateix temps, però, els seus parlants saben que han de fer l'esforç de poliglòtitzar-se i d'adquirir habilitats lingüístiques en altres llengües per fer sentir la seva «veu» més enllà de les seves fronteres. Actualment, és clar que una de les llengües que més atrau per aconseguir aquest objectiu és l'anglès, la llengua global per excel·lència. Però els dos casos estudiats tenen la peculiaritat que conviuen intensament amb una altra llengua d'abast internacional, amb un pes demolingüístic important. És una llengua, per dir-ho francament, que tenen a casa seva, la parlen els seus veïns d'escala, els seus companys de feina, i sobretot, en el cas català, els seus amics, parelles, oncles, cosins, avis, etc.

Com s'han de gestionar, des del punt de vista de les polítiques lingüístiques, la presència específica d'aquestes llengües internacionals que conviuen estretament amb una llengua mitjana? Perquè els parlants d'aquestes llengües internacionals no sostenen pas una percepció negativa de la llengua mitjana *per se*, com hem vist, sinó que és la interpretació ideològica de determinades polítiques de promoció d'aquestes llengües el que els fa trontollar el seu marc referencial. Però quan veuen que realment la necessiten per progressar a nivell social i econòmic (com és més el cas segurament per als joves russòfons de Tallin, en particular), no es mostren pas contraris a haver d'aprendre aquesta llengua mitjana i fer-la servir en determinats moments. Fins i tot llengües tan «petites» i «exòtiques» com l'estonià aconsegueixen atraure nous parlants si, al cap i a la fi, són rendibles com a capital, especialment econòmic.

Alguns principis que podrien guiar possibles intervencions, partint del paradigma de la complexitat (Morin, 1994), podrien ser: (1) promoure el fet que

les llengües mitjanes pròpies de cada territori puguin ser efectivament usades en el major nombre de contextos i entorns possibles, especialment per part de les persones que no les tinguin com a L1; (2) estendre i afiançar el coneixement de les llengües mitjanes justament en aquest segment de la població, dotant-los d'eines a partir de les quals puguin adquirir-ne bones competències, sobretot pel que fa a àmbits d'ús orals i col·loquials; i (3) difondre, per part dels poders públics de cada societat, una ideologia clarament favorable a la diversitat i igualtat lingüístiques, afavorint l'empatia entre grups demolingüísticament desequilibrats.

A parer nostre, convé subratllar una idea que creiem que és crucial per a la sostenibilitat d'aquests contextos sociolingüístics: la necessitat de trobar pactes explícits entre totes les comunitats implicades més directament. Partint del respecte dels drets individuals inherents a cadascú, s'ha de poder arribar a un consens mitjançant el qual les comunitats amb llengües mitjanes puguin trobar-se còmodes en el seu territori d'origen, adaptant-se a la necessitat de poliglòtitzar-se, que la nostra era ha reforçat, acceptant les diferents veus que es puguin anar escoltant en la seva llengua i gestionant-les a favor seu i per a l'atracció de nous parlants. Alhora, s'ha de poder donar sortida al dilema que representa, per a aquestes comunitats, el fet d'haver de reconèixer més o menys explícitament la comunitat de llengua internacional que conviu amb ells al seu territori estretament, com dèiem suara. És un dilema important, i com a tal, no es pot resoldre amb una mirada simple, ja sigui basada en la ignorància total o en el reconeixement ple i el tracte igualitari. Cal trobar formes eficaces que puguin donar resposta a aquest dilema i accentuar la importància de no poder tractar amb igualtat coses que són desiguals; és necessari, doncs, buscar l'equitat, més que no pas la igualtat, com diu Bastardas (2002). És important, doncs, el paper de les polítiques lingüístiques i dels *discursos* dels parlants: els de les llengües mitjanes han d'oferir un reconeixement raonable als de les llengües internacionals en el seu entorn, però aquests darrers, al mateix temps, han de desfer-se dels temors assimilistes i dels discursos de la por que sovint circulen en els seus cercles. Per això, de nou, ressaltem la importància dels constructes ideològics de cada parlant i de cada comunitat, perquè és en aquest pla que la realitat se'ns fa significativa i hi dirigim una determinada mirada o una altra. Creiem que és així, arribant a aquests pactes explícits entre els grups en contacte, com es podria arribar a una pau lingüística que assegurés una convivència més harmoniosa entre els distints grups lingüístics que hem estudiat.

Bibliografia

- BASTARDAS i BOADA, A. (1996). *Ecologia de les llengües. Medi, contacte i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Proa.
- (2002). Política lingüística mundial a l'era de la globalització: diversitat i intercomunicació des de la perspectiva de la 'complexitat'. *Noves SL. Revista de Sociolingüística* (Estiu), 1-14. <http://www.gencat.cat/llengua/noves>
- (2007). *Les polítiques de la llengua i la identitat a l'era «glocal»*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. Institut d'Estudis Autònomic.
- BASTARDAS i BOADA, A., BOIX-FUSTER, E. (2009). «Globalización, intercomunicación y lenguas propias en las comunidades lingüísticas medianas (MLC, *medium-sized language communities*).» Projecte presentat al Ministerio de Ciencia e Innovación.
- BLOMMAERT, J. (2005). *Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BOIX-FUSTER, E. (1993). *Triar no és traïr. Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- (2004). «Les representacions: un camp de recerca des de l'antropologia lingüística per mantenir la diversitat», a: *Congrés Linguapax: diversitat lingüística, sostenibilitat i pau: Barcelona, 20-23 de maig de 2004*. Barcelona: Fòrum Universal de les Cultures Barcelona 2004 [Consulta: 03/09/2010]. Disponible a: <http://www.linguapax.org/congres04/indexcat.html>
- BOURDIEU, P. (1985). *¿Qué significa hablar? Economía de los intercambios lingüísticos*. Torrejón de Ardoz: Akal.
- BRANCHADELL, A. (2005). *La moralitat de la política lingüística. Un estudi comparat de la legitimitat liberaldemocràtica de les polítiques lingüístiques del Quebec i Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística, X.
- (2011). «Assessing language policy. The treatment of Russian in Estonia and Spanish in Catalonia», *Revista de Llengua i Dret*, 55, 123-150.
- CALVET, L. J. (2006). *Towards an ecology of world languages*. Cambridge: Polity.
- CASTELLS, M. (2003). *Globalització i identitat*. Barcelona: Tribuna Mediterrània.
- DE SWAAN, A. (2001). *Words of the world. The global language system*. Cambridge: Polity.
- EAGLETON, T. (1991). *Ideology. An introduction*. London-New York: Verso.
- GAL, S., & IRVINE, J. T. (1995). «The boundaries of languages and disciplines: how ideologies construct difference», *Social Research*, 62 (4), 967-1001.
- GAL, S., & WOOLARD, K. A. (2001). «Constructing languages and publics authority and representation», a: S. Gal, & K. A. Woolard (Eds.), *Languages and publics: the making of authority*. Manchester: St. Jerome Publishing, pp. 1-15.

- HEATH, S.B. (1977). «Social history», A: *Bilingual Education: Current Perspectives*, Vol 1: *Social Science*. Arlington: Center of Applied Linguistics, pp. 53-72.
- HELLER, M. (1999). *Linguistic minorities and modernity. A sociolinguistic ethnography*. London-New York: Longman.
- (2003). «Globalization, the new economy, and the commodification of language and identity», *Journal of Sociolinguistics*, 7 (4), 473-492.
- IRVINE, J.T. (1989). «When talk isn't cheap: language and political economy», *American Ethnologist* 16 (2), 248-267.
- LAITIN, D. (1992). «Language normalization in Estonia and in Catalonia», *Journal of Baltic Studies*, 23 (2), 149-166.
- (1998). *Identity in formation. The Russian-speaking populations in the near-abroad*. Ithaca: Cornell University Press.
- Manifiesto por una lengua común, *El País* 23/06/2008.
- MACKEY, W. F. (1994). «La ecología de las sociedades plurilingües», a: A. Bastardas i Boada, & E. Boix-Fuster (Eds.), *¿Un estado, una lengua?: la organización política de la diversidad lingüística*. Barcelona: Octaedro, pp. 25-54.
- MAURAS, J. (1997). «Regional majority languages, language planning, and linguistic rights», *International Journal of the Sociology of Language* (127), 135-160.
- MAURAS, J., & MORRIS, M. A. (Eds.) (2003). *Languages in a globalising world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MORIN, E. (1994). *Introducción al pensamiento complejo*. Barcelona: Gedisa.
- PUJOLAR, J. (1997). *De què vas, tio*. Barcelona: Empúries. (Biblioteca Universal Empúries; 98).
- (2001). *Gender, heteroglossia and power. A sociolinguistic study of youth culture*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- PUJOLAR, J., BALLETBÒ, I. G., TANYÀ, A. E., & SANMARTÍ, R. M. (2010). *Llengua i joves. Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria de Joventut.
- RANNUT, Ü. (2003). «Impact of the language environment on integration and the Estonian language acquisition of Russian-speaking children in Estonia», *Conference Multicultural Estonia*. Tallinn: Integration Foundation, pp. 125-137.
- RUMSEY, A. (1990). «Wording, meaning and linguistic ideology», *American Anthropologist* 92 (2), 346-361.
- SEARGEANT, P. (2005). ««More English than England itself»: the simulation of authenticity in foreign language practice in Japan», *International Journal of Applied Linguistics*, 15 (3), 326-345.
- SHAFIR, G. (1995). *Immigrants and nationalists. Ethnic conflict and accommodation in Catalonia, the Basque Country, Latvia and*

Estonia. Albany: State University of New York Press.

SILVERSTEIN, M. (1979). «Language structure and linguistic ideology». A: Clyne, R., W. Hanks, C. Hofbauer (eds.) *The Elements: A Parasession on Linguistic Units and Levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society, pp. 193-247.

SKERRETT, D. M. (2007). «La represión de las lenguas nacionales bajo el autoritarismo en el siglo XX: Los casos de Estonia y Cataluña», *Revista de Llengua i Dret* (48), 251-311.

SKUTNABB-KANGAS, T. (1994). «Linguistic human rights in education», *Language Policy in the Baltic States*. Conference Papers. Riga: Gara Pupa.

SOLER CARBONELL, J. (2010). «Estònia i les migracions russòfones. Breu repàs de l'estat de la qüestió», *LSC - Llengua, Societat i Comunicació*, 8, 93-102. Barcelona: CUSC-UB, Universitat de Barcelona.

WOOLARD, K.A. (1989) *Double Talk: Bilingualism and the Politics of Ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.

— (1998). «Introduction: Language ideology as a field of inquiry», a: B. B. Schieffelin, K. A. Woolard, & P. V. Kroskrity (Eds.), *Language ideologies. Practice and theory*. New York-Oxford: Oxford University Press, pp. 3-35.

— (2008a). «Les ideologies lingüístiques: una visió general d'un camp des de l'antropologia lingüística», *Revista de Llengua i Dret* (49), 179-199.

— (2008b). «Language and Identity Choice in Catalonia: The Interplay of Contrasting Ideologies of Linguistic Authority», a: K. Süselbeck, U. Mühlischle-gel, P. Masson (Eds.), *Lengua, nació e identitat. La regulació del plurilingüisme en Espanya y América Latina*. Frankfurt am Main: Vervuert/Madrid: Iberoamericana, pp. 303-323.

— (2011) Is there linguistic life after high school? Longitudinal cases in the bilingual repertoire in metropolitan Barcelona. *Language in Society* (40), 617-648..

WOOLARD, K.A., & Schieffelin, B.B. (1994). «Language ideology», *Annual Review of Anthropology* (23), 55-82.

Annex

Convencions de les transcripcions:

Tots els noms emprats per referir-nos als informants són pseudònims.

Les transcripcions del treball de camp realitzat a Tallin són traduccions al català de les versions originals obtingudes en estonià (amb els informants estonians) o en rus (amb els informants russòfons). No s'hi fa notar, doncs, cap tipus de convenció concreta en relació amb els codis usats.

Pel que fa a les transcripcions de les entrevistes a Barcelona, es presenta el català en lletra normal (català), el castellà en cursiva (*castellà*), i l'anglès en negreta (**anglès**).

[] indiquen comentaris del context. Aquests signes s'utilitzen també per anonimitzar elements del discurs els quals convé que no apareguin obertament, com ara noms propis de persones o establiments.

[...] indica omissió de fragments de la conversa.

... indiquen una pausa en el discurs del parlant.

Resumen

«Lenguas medianas» y «lenguas internacionales» en Cataluña y Estonia en la era *glocal*. Un análisis comparado de las ideologías lingüísticas de sus hablantes

Josep Soler Carbonell

Este artículo examina la relación y el contacto entre «lenguas medianas» y «lenguas internacionales» en Cataluña y Estonia en la era *glocal* desde un punto de vista comparado. Tomando como punto de partida para la comparación las similitudes de los dos casos en sus respectivos contextos histórico, político y socio-demográfico, se analiza cómo los cambios ocurridos en estas dimensiones pueden haber afectado la percepción del contexto sociolingüístico de cada grupo de hablantes y sus «ideologías lingüísticas» (Woolard, 1998) mediante las cuales los individuos

otorgan autoridad a sus respectivas lenguas. A partir de datos recogidos por medio de un trabajo de campo eminentemente cualitativo (observación participativa, entrevistas en profundidad y grupos de discusión) en Tallin y en Barcelona, se logra detectar el abanico de posiciones que pueden ocupar los hablantes en cada tejido social y la manera cómo definen su «perspectiva situada» (Blommaert, 2005), unas posiciones a veces generadoras de tensión, a veces más positivas en relación con la valoración del multilingüismo.

Palabras clave: Cataluña; Estonia; «lenguas medianas»; era 'glocal'; ideologías lingüísticas.

Abstract

Challenges of Medium-Sized Languages in the Glocal Era, the Case of Catalan and Estonian: Comparing the Language Ideologies of their Speakers

Josep Soler Carbonell

This article compares the relationship and contact between «medium-sized languages» and «international languages» in Catalonia and Estonia in the *glocal* era. Starting with a comparison of the similarities of the two cases from a historical, political and sociodemographic perspective, the article analyzes how changes in these areas may have affected the perception of the sociolinguistic context of each group of speakers and the «language ideologies» (Woolard, 1998) through which individuals attribute authority to their lan-

guages. Through a series of data collected through largely qualitative fieldwork (participatory observation, in-depth interviews and focus groups) in Tallinn and Barcelona, the author manages to detect the range of positions that speakers can occupy in every social fabric and the way they defined their «situated perspective» (Blommaert, 2005), positions that sometimes generate tension and sometimes assess multilingualism more positively.

Key words: Catalonia; Estonia; «medium-sized languages»; the «glocal» era; language ideologies.